

Промена потреба корисника библиотеке услед промена концептуализације доживљаја времена и информације под утицајем савремених технологија

Милица Васић

milicavasicmail@gmail.com

*Институт за јавно здравље Србије „Др
Милан Јовановић Бајцковић”, Библиотека*

АПСТРАКТ: Кроз посматрање промена начина концептуализације доживљаја времена и информације, проузрокованих утицајем информационих технологија, пре свега интернета, испитују се промене потреба корисника библиотека. Као начин задовољења корисничких потреба предлаже се имплементација и представљају се савремени концепти у библиотекарству – системи узајамних каталогизација и концепт „Библиотека 2.0”. Вид реализације савремених концепата је прикључивање фондова свих библиотека у системе узајамне каталогизације, као што је COBISS или BISIS, што подразумева и школске, високошколске и библиотеке научних института и установа, односно имплицира конституисање виртуелних школских, високошколских и научноистраживачких библиотека. Имплементација и представљање ових концепата врши се ради побољшања и постизања већег степена задовољења потреба савремених корисника.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: временски оквири, физичко време, дигитално време, интернет, виртуални простор, хипертекст, хипермедија, COBISS, виртуелна научноистраживачка библиотека, Библиотека 2.0

ДАТУМ ПРИЈЕМА РАДА:

19. август 2013.

ДАТУМ ПРИХВАТАЊА РАДА:

15. јануар 2014.

1. Аспекти утицаја савремених технологија

Социолошки феномени и промене у начину функционисања и пословања у свим областима савременог друштва најчешће се тумаче утицајем информационих технологија и њиховим развојем, који је очигледан. Аспекти тог утицаја су различити. Када се говори о утицају обично се мисли на неминовност употребе и примене информационих технологија, праћење њиховог развоја и едукацију у том смислу.

У последње време више се разматра аспект утицаја савремених технологија који је директно повезан са психологијом савременог човека, па самим тим и са његовим начином живота, односно променом приоритета и потреба, конципирањем времена, из чега произилази и промена доживљаја информације.

С обзиром на то да су информационе технологије, пре свега интернет, и начин њиховог

функционисања продрли у све сфере живота, њихове карактеристике утичу и на промену личних доживљаја и потреба, чега појединци често нису ни свесни.

Последице ових промена утичу и на промену организације и начина рада у библиотекарству. Да би се у што већем степену задовољиле потребе корисника, осим праћења развоја и трендова у информационим технологијама, неопходно је испитати и које су се, какве и колике промене доживљаја времена и информације одиграле да би се адекватно одговорило очекивањима савременог корисника библиотеке.

За ово испитивање неопходно је размотрити више аспеката – концептуализацију доживљаја времена, што имплицира постојање и промену одређених временских оквира који се мењају под утицајем савремених технологија, утичући на промене у свим сферама живота, па и у области библиотекарства, проузрокујући корените реперкусије у виду измене начина каталогизације, пружања корисничких услуга, промењених односа и улога библиотекара и корисника. Како би све ове промене имале

што позитивнији ефекат и по библиотеке и по кориснике, неопходно је размотрити промену доживљаја времена и информације корисника интернета и у другим сферама живота и делања, а потом упоредити комплементарност тих промена са савременим концептима у библиотекарству, као и њихов степен задовољења потреба савременог корисника. Да би се то постигло, мора се утврдити шта тачно подразумева измењена потреба савременог корисника, што се дефинише и преко узрока њеног мењања.

Јасно је да су промене потреба настале под утицајем информационих технологија, о чему се много говори. Нажалост, мало пажње се поклања конституентима тих промена, односно промени начина концептуализације доживљаја времена и информације, као и разлозима и етапама по којима је дошло до измене ових доживљаја. Чињеница да промена утиче на област библиотекарства, додатно захтева одговор на ова питања, што отвара поља човековог доживљаја времена и информације пре и после развоја информационих технологија.

2. Временски оквири

Када бисмо сагледали живот из перспективе различитих времена, добили бисмо један изузетно сложен графикон препун преклапања, на коме би се сваки аспект живота стављао у јединствени временски оквир, а временских оквира би било онолико колико има заједница којима припада и којима се прописује посматрани субјект. Те различите оквири, који чине комплексну мрежу животног времена, можемо назвати „времена за“ или „време када се“.

Ако посматрамо пут образовања у технолошки напреднијим земљама постоји време када се креће у основну школу, постоји време када се уписује средња школа и право време да се упише виша школа или факултет. Исто тако постоји време када се завршава школа и постоји доба у години када би требало да се дају сви испити. Појединац који изврши све своје обавезе у предвиђеном времену сматра се успешним у очима заједнице, а ако их пак не изврши, појединац осећа незадовољство и

анксиозност у комуникацији са другима, што се често може видети на примеру студената који су промашили време дипломирања или детета које је обновило разред у школи, па се аутоматски сматра проблематичним. За оне који стигну да обаве на време цео свој, унапред друштвено утврђен образовни процес, следи време за запослење, које има и своју екстензију у виду крајњег времена за запослење, а потом следи време за пословни напредак и време за пензију. Неиспуњење ових времена, поред конфликта са заједницом, доводи до тога да што је неко старији све мање има времена да се промени, а у очима заједнице, ако у одређеним годинама није запослен сигурно је чудак, а по до скоро важећем стереотипу такви су најчешће они који седе за рачунаром. С временом смо се навикли на суживот са информационим технологијама, па овај стереотип није више општеважећи у истом степену као раније. Данас се особа која више часова

проводи за рачунаром не сматра чудаком, већ се овакав начин рада или провођења времена сматра уобичајеним.

Наравно, такав начин провођења времена има и предности и недостатке, који изазивају позитивне и негативне реперкусије на појединца и квалитет његовог живота.

Ако сагледамо време из аспекта романтичног живота особе, добијамо стриктно утврђена, и у медицинским, религијским и социјалним разлозима утемељена „времена за“, па тако имамо време за први пољубац и време за први сексуални однос, као и време за ступање у дугу везу. Како индивидуа расте и сазрева, јавља се и време за брак, време за бебе, као и време за унуке. Било који промашај ових времена поред социјалне осуде, за разлику од осталих промашених времена, доводи и до сажаљења јер се овај комплет „времена за“ сматра јединим рецептом за срећу, па самим тим, да би таква норма била функционална, њено неиспуњене се мора сматрати изопаченошћу неке врсте.

Са аспекта здравља и тела, напоменућемо да честе изјаве типа: „премлада је да буде болесна“, или „колико има година није ни чудо да је боли“, затим „време лечи све“, па и „с временом ће проћи“, као и „колико је имала година, вала најживела се“, могле би да наведу на помисао да човек „има“, можда подсвесно, „време за болест“, а чак врло свесно и „време за смрт“. Да не изоставимо и пријатељство као битан аспект у коме постоји издвајање времена за пријатеље као доказ изузетне привржености, оличене у поступцима типа: „неизоставно и у три ујутру да ме позове отишао бих“, што представља доказивање постојања пријатељства уопште. Све ово потврђује постојање временских оквира независно од информационих технологија. Осећај за њих, као и њихово (не)поштовање, социолошки је условљен и на тај начин утемељен и иманентан човеку. Питање како информационе технологије утичу на промену ових оквира има двојак одговор – и позитиван и негативан. У неким случајевима интернет нам штеди време, помоћу њега брже дођемо до информације, пружајући и екстензију временског оквира „времена када се“, а у неким случајевима,

својим занимљивим и забавним садржајима одузима слободно време. Баланс позитивних и негативних последица, поред осталог, постиже се и већим укључивањем и присуством едукативних садржаја на интернету, што свакако подразумева и присуство библиотека и библиотечке грађе. Ово присуство се не може извршити на било који начин, већ у складу са измењеном потребом корисника и променом начина концептуализације доживљаја времена и информације. Да би се то постигло, морају се посебно размотрити промена доживљаја информације и промена концептуализације времена која је сложенија јер су се у доживљају времена укључиле и неке карактеристике савремених технологија.

Уколико сагледамо време из свих ових социјалних аспеката, закључићемо да је људски живот подељен, са једне стране, на: секунде, минуте, сате, дане, седмице, месеце и године, а са друге стране на „времена за“ и да преклапање свих тих времена, поред замршености и компликованости, доводи и до великог стреса и страха од неиспуњења временских рокова.

Постоје многе идеје о мноштву социјалних времена. Џорџ Гурвич (Gurvitch 1964) једну од њих је уобличио у осам типова социјалних времена, при чему је сваки тип одређен специфичном манифестацијом социјалности. Истрајно време (enduring time) описано је као време проведено уз породицу, као уобичајена свакодневица и као време које споро пролази, а обмањујуће време (deceptive time) представља време једног дана живота уз рутину и изненађења. Грозничаво време (erratic time) описано је као време неправилног живота, великих светских догађаја и опште несигурности због великих историјских прекретница, то је време неправилних осцилација, између нестајања и појављивања правилних, док је кружно време (cyclical time), са друге стране, време сигурности и поузданости у животу. Заостало време (retarded time) време је друштвених симбола и институција које, када достигну пуну оствареност, већ припадају прошлости, насупрот чему је наизменично време (alternating time), време између одгађања и напретка, и такође се заснива на прошлости,

при чему му је сврха кретање у правцу промена, не стагнација. Гурајуће време (time in advance of itself) чини време иновације и тежњи у којој пружамо руке ка будућности и повлачимо се ка напред, и на крају експлозивно време (explosive time) јесте време колективног стварања и револуције, и оно омогућава замену постојећих структура и генералну обнову. Све области, па и библиотекарство, пролазе и трпе последице наизменичног смењивања социјалних времена, тако да је добро предвидети могуће време које наступа и спречити или ублажити последице.

3. Време: од физике до метафизике

Да бисмо разумели концепт времена у потпуности, требало би се сетити свих аспеката времена.

Из угла физике време је део метричког система и користи се за низање и слагање догађаја, као и за поређење трајања догађаја, интервала између њих и квантификацију кретања објеката. Оно је једно од седам основних јединица у SI² систему и саставни је део формула којима се исказују брзина и фреквенција. Посматрање одређеног броја понављања неког цикличног догађаја конституише стандардизовану јединицу времена која се затим користи и у свакодневном животу и у експерименталне сврхе. Смена дана и ноћи, фазе месеца, њихање клатна и откуцај срца не би били мерљиви без унапред утврђеног трајања секунде дефинисаног као јединица времена за које атом цезијума емитује радијацију. Оваква оперативна дефиниција времена оставља по страни филозофско питање о постојању времена, ослања се на особине протока и мерљивости и посматра време искључиво из тог угла.

Разликују се две форме за одређивање мере времена: календар – математичка апстракција која служи за изражавање одређених временских периода (дан, месец, година, , ера) и сат – физички механизам који мери тренутно

Сва социјална, физичка и лична времена су једновремена и чине основну шему људског живота, правећи при томе велико оптерећење за појединца. Како технологија и цивилизација напредују, праве још веће оптерећење упливом информација, јер постаје све јасније да се нека времена међусобно искључују и да на крају човек ипак нема времена за сва времена, што уз развој технологије доводи до експанзије и велике популарности такозваног дигиталног времена,¹ као својеврсног бега од сигурне неуспешности у неком пољу и притисака данашњег друштва.

пролазеће време. Одређивањем временских периода бави се помоћна историјска наука хронологија, а одређивањем физичке поделе времена на сате и мање делове бави се хронометрија.

Лунарни тип календара највероватније је најстарији и заснива се на подели од дванаест месеци, а година је имала 354 дана. Овај календар користили су у Месопотамији, Египту, старој Грчкој и старом Риму (где је називан и Нумин календар, по краљу Нуми који га је увео) (Bourgoing 2001, 14–16). Цезарова реформа 45. године пре нове ере уводи соларни тип календара у Рим, заснован на сезонским променама које су синхронизоване са привидним кретањем Сунца. Овај тип календара је израдио Сосиген и назван је Јулијански; имао је грешку од 11 минута годишње.

Папа Гргур XIII уводи корекцију у Јулијански календар 1582. године, одузимајући десет „сувишних“ дана. Тај тип календара добија име Грегоријански и полако, током потоњих векова, налази своје место међу многим народима. Најмодернији и најсавршенији календар направио је почетком XX века Милутин Миланковић као део свог истраживања циклуса планете Земље.

Направа која служи за мерење проласка

¹ Дигитално време (интернет време или виртуелно време) јесте количина времена које протекне из перспективе појединца (најчешће је у питању краћи интервал него интервал реалног физичког времена) током коришћења компјутера и/или интернета.

² Интернационални систем мерних јединица (енгл. International System of Units, фр. Le Système International d'Unités)

времена мањег од једног дана развијала се кроз историју. Развој се кретао од египатског Т-сата, претече сунчаног сата, који је мерио време по кретању сенке, преко воденог сата (клепсидре), чији је најстарији примерак пронађен у Аменхотеповој гробници, сата са свећом и уљаног сата који су најчешће коришћени на Далеком истоку до пешчаног сата који је користио Магелан и кинеског механичког сата из XI века. Да не заборавимо и Ричарда од Валингфорда, опата из Сент Олбанса, који је направио претечу астрономског сата почетком XIV века и Галилео Галилеја, који је дао идеју за сат са клатном (Watson 1979).

На крају би, као најпрецизнији, требало поменути атомски сат. Данас су сатови смањени на величину чипа, носе се на зглобу руке и поред времена показују и географску ширину и дужину, притисак и температуру, а путем сателита могу се синхронизовати са свим сатовима на земљи.³

С друге стране, филозофија на време гледа из два угла. Једно мишљење је да је време део фундаменталне структуре Васионе, димензија за себе, у којој су догађаји испрекидани на секвенце⁴ и самим тим омогућава размишљање у погледу путовања кроз време, јер је време замишљено као низ слика у линији, па манипулација истима постаје могућа. Други став негира време само по себи и пропагира време као део интелектуалне структуре човека

које служи да човек сложи и упореди догађаје. Самим тим време није ствар, није мерљиво и не може се њиме манипулисати (Dowden).

Кант описује време као а priori интуицију која омогућава да схватимо и сортирамо оно што нам чула осећају. Свакако, поимање времена је кроз кретање, па самим тим и периодични догађаји и покрети су показатељ протока (Kant 1922, 24–33).

Религија већ нешто другачије посматра време. Према њој постоје две врсте посматрања времена – линеарно и циклично, а требало би напоменути и увођење „времена за“ у људски живот. У Старо завету се напомиње да постоји унапред одређено време за све – да се роди, да се умре, да се сади, да се жање, да се лечи, да се смеје, да се плаче итд – што су први забележени примери „времена за“.

Судећи по Библији, Бог је створио време као линеарно: оно има почетак, а самим тим и крај. Према учењу древних индијанских цивилизација, затим по месопотамској, старогрчкој, индијској и будистичкој цивилизацији, време је циклично и састоји се из времена између рођења и уништења свега, иде у круг. Још старогрчки језик разликује два принципа – хронос и каирос – као принципе нумеричког, хронолошког времена и правог, узвишеног времена, као разлику између квантитативности и квалитативности.

4. Живи песак интернета

Интернет је глобални информационо-комуникациони систем, који чине мреже преко којих се слободно размењују информације. То је комуникациона технологија коју користи скоро две милијарде људи широм света и без које би живот какав данас познајемо био немогућ.

Како је Дел Бруто указао, улазак интернета у сферу приватности је довео до револуције живота корисника. Internet relay chat (IRC) био је зачетник ове промене много пре XXI века, и много пре настанка савременог интернета. IRC је био намењен вишеструким корисницима са многобројним каналима

који дозвољавају корисницима интернета да разговарају у реалном времену (без физичког или визуелног контакта), на бази текстуалних порука. Данашње друштвене мреже су напреднији облици друштвених медија у односу на форум, причаоницу или блог, а нова генерација страница друштвених мрежа доживљава процват са појавом Friendster.com у 2002. години, и убрзо постаје део преовлађујућег правца интернета (mainstream of Internet).

Већ од 2003. године интернет популацију заокружују велике виртуелне целине попут

³ International Atomic Time (TAI)

⁴ Њутновско време

портала MySpace или данас популарне друштвене мреже Facebook.

Према истраживању сервиса Nielsen Online, уочава се да су друштвене мреже постале четврта најучесталија активност корисника интернета. Време проведено на друштвеним мрежама је готово три пута веће од времена које корисник проводи на осталим интернет страницама.⁵ Просечни корисници друштвених мрежа широм света трошили су током децембра 2008. године више од пет и по сати на страницама Facebooka и Twittera, тврди се у резултатима истраживања тржишта фирме „Nielsen“. То је скок од 82% у односу на децембар 2007. када је просечан корисник месечно трошио око три сата на страницама за друштвено умрежавање, што повећава страх да би употреба интернета могла да доведе до урушавања друштвености појединца, до отуђења и угрожавања његове психолошке и животне добробити, могла би да умањи друштвени активизам и степен друштвене укључености, те и да подрије квалитет породичног живота. Стереотипи о кориснику интернета који склапа онлајн познанства укључују представу о усамљеној особи (Putnam 2000), која је неадекватна и непривлачна другима и представу о губљењу времена као о бегу од реалности због неког личног неуспеха. Разна спроведена истраживања говоре да за сада има више оних чији резултати иду у прилог теорији отуђености него теорији глобализације, али представа о губитку времена остаје универзална и непорецива.

Перцепција времена корисника интернета који игра преко мреже видео-игре са милионима других непознатих људи добар је пример искривљења времена. Видео-игра поред виртуелног света и виртуелних особа поседује и виртуелно време. Тако у већини игара постоји смена дана и ноћи, годишњих доба, негде и година. Показатељ протока тог виртуелног времена су визуелни ефекти у виртуелном свету, као и постојање датума и сата тог виртуелног времена на неком неуочљивом месту. Додатни проблем доноси чињеница да корисници видео-игара физички седе на удаљеним деловима Земље и да док у игрици

два виртуелна карактера посматрају излазак сунца једног зимског јутра, два играча су за компјутером, један у глуво доба летње ноћи у Лос Анђелесу, а други у рано поподне, седећи на аустралијској плажи. Ако се сагледа из Кантовог угла посматрања времена, поставља се питање, које је заправо време код њих двојице?

Најпосећеније видео-игре организују јавне прославе што измишљених, што реалних празника, па се тако славе Нова година, велики верски празници свих религија, , као и обе равнодневице, а уз њих се славе и имагинарни празници виртуелног света. Проблем настаје зато што дигитално време протиче брже од реалног времена, смењују се доба и године, славе се празници, а затим се време без најаве усклађује са реалним временом да би се прославио реални празник. Често играчи губе осећај за реални проток времена јер осећају повезаност са својим коренима кроз поштовање својих, али и туђих аграрних циклуса и празника, и тако праве мост ка имагинарном јер празнике слави виртуелни лик у виртуелном граду у друштву виртуелних људи, а на крају крајева, ни сви постојећи празници не протичу у баш таквом облику.

Оно што интернет доноси свакако је тренутност. Добијање информација неколико момената пошто настану, могућност премошћавања просторних препрека кроз разговор „очи-у-очи“ са особом на другом континенту, усклађивање приватног времена са непознатим људима ради заједничког циља у некој од онлајн игара, темпирана и временски усклађена масовна самоубиства и још много тога отварају нову димензију – димензију истовремености дигиталног времена. Наши свакодневни послови се мењају како интернет расте, многи послови које смо обављали интерперсоналном комуникацијом, као послови у банци, разне куповине, пословне комуникације, забава, добијање вести, слање писма, одлазак у библиотеку да проверимо да ли нека књига постоји у фонду – преселили су се на интернет и раде се истовремено и брже него раније. Интернет је учинио да живот буде једноставнији и самосталнији, па самим тим и бржи, иако се у ствари не крећемо.

5 www.en-us.nielsen.com (приступљено 10.12.2010)

Интернет својим разноликим садржајима, једноставним пречицама и привлачним бојама подстиче кориснике да се удубе у његово информационо царство, трагајући за још само једном информацијом, а у ствари, док се обави једна куповина преко интернета, провери се и пошта, прођаска се са пријатељем, провери да ли књига постоји у фонду одређене библиотеке и све остало што је надхват руке, када смо ми (корисници) већ ту, протичу два различита времена – оно реално, физичко и дигитално време. Дигитално време је увек краће од физичког, што утиче на наша очекивања у вези са брзином добијања информације – желимо да добијемо информацију за што краће време.

Да ли обављање ових активности траје краће него да корисник оде до најближе продавнице? Концептуализација времена као деривата конституције наше егзистенције имплицира да се људска перцепција времена може променити, а парадоксално безвремено време које свој корен има у дигиталном времену и настаје као време које протиче интернет идентитету корисника, а преклапа се са реалним временом, што нам омогућава да будемо на више места истовремено и да учествујемо у више различитих активности. Линеарно схватање времена оваквим приступом постаје арбитарно, а време постаје ланчано, условљено догађајима (Castells 1996), док развој технологије и науке увелико утиче на биолошко време и развија потребу за чврсто укоревеним „времелима за“, манипулишући дужином живота, одгађајући смрт.

Време постаје сачињено од сукцесивних тренутака (Eriksen 2001), потпуно зависних од тока информација, без осврта на пре и после, тамо и овде. Корисник интернета данас гледа пар тренутака у будућност, чекајући следећу информацију и то драстично мења перцепцију постојања као таквог. Цела конструкција личног идентитета пролази кроз сталне промене, реевалуације, одржавања и обнављања због сталног прилива информација и повећања очекиване брзине реаговања да се све сфере живота стапају у једну сферу, испресецану разним очекивањима, обавезама и информационим приливима и реакцијама.

Технологија пре води ка хаотичном

складиштењу информација него ка њиховој уређености. Појединац који сазнаје из хаотичног система, много теже ће уредити и систематизовати своје знање. Да би се човек изборио са информацијским преоптерећењем, потребно је да уведе ред у хаос. Заправо, потребно је да уме да се снађе у хаосу. Данас информатичка писменост не подразумева само знање да се употреби рачунар. Све више је реч о вештини претраживања информација и крстарења интернетом. Потребно је обратити пажњу на избор информација, сврсисходност претраживања мреже и циљност при употреби интернета. Овде је посебно важна стратегија претраживања и развој сопствених филтера за релевантне информације. У овом процесу доведен је у питање некадашњи „кумулятиван, линеаран, органски раст“, како у процесу сазнавања код појединца, тако и у процесу изградње и систематизације знања које је свету доступно. Када се говори о линеарности, било би добро да се сагледа у светлу комуникологије и процеса семиозе, стварања порука.

Ако прихватимо поделу порука на семантичке и естетске, можемо видети да их одликују два различита језика симбола – дискурзивни и презентациони симболи. Дискурзивни симболи, на пример слова, служе за представљање оног што се може исказати речима. Они преносе поруке линеарно, као када читамо текст, и постепено схватамо суштину. Презентациони симболи, који се користе у уметности, омогућавају истовремено разумевање више слојева поруке, као када посматрамо слику или скулптуру. Ове поруке не комуницирају линеарно и могу пренети већи број информација за краће време. Нове технологије, а нарочито интернет, користе и једне и друге симболе, али им дају нови квалитет и начин употребе.

Хипертекст је начин да се порука обликује дискурзивним симболом, али да јој се при томе дâ дубина и ширина која одликује презентациони симбол. Хипермедија је у томе још успешнија. Овакав начин организације информација на интернету доводи до појаве познате под називом „wilfing“. То је скраћеница за: „Шта сам тражио?“ (What was I looking for), а људи који проводе сате бесциљно лутајући

мрежом познати су као Wilfers. Када корисник интернета током крстарења стигне на велики број различитих занимљивих дестинација, којима га је водио хипертекст, у једном тренутку схватиће да не зна шта је испрва тражио. То је само један од примера поремећаја линеарног тока сазнавања јер је начин доласка до

информација потпуно промењен у односу на читање књиге од прве до последње странице. Он је већ довео до тога да људи све чешће не читају књиге по редоследу страница већ онако како им одговара – листају их или помоћу предметног и ауторског индекса и траже само оно што им је потребно.

5. Брзо обављање више послова истовремено

Насупрот уверењу технолошких оптимиста, који су доминирали у епохи просветитељства и модерне која му је следила, напредак науке и технологије никада се не одвија само у правцу који је користан за човечанство већ га понекад директно или индиректно угрожава. То је увек мач са две оштрице. Информационе технологије данас омогућавају много бржи проток информација које технолошки механизми могу да процесирају, што са једне стране помаже, а са друге отежава.

Једноодистраживања Универзитета Стенфорд у САД показује да је укупно људско знање које је настало до 1900. године удвостручено до 1950. године, а од тада се удвостручавање знања понавља на сваких 5–8 година. Према неким проценама, у комуникационо развијеним земљама дошло је до тога да 60% радног времена запослених одлази на разне видове размене информација, што код запослених резултира: смањеном пажњом и концентрацијом, одсуством иницијативе (презасићеност информацијама не оставља довољно простора за личну иницијативу и акцију), неспособношћу доношења одлука (велика количина података онемогућава разврставање информација под временским притиском), повећаним стресом, смањењем квалитета рада (одговарање на захтеве за информацијама одвлачи пажњу са главних дужности) (Менаџер Делфин 1999). Живот се убрзава, тржиште и подразумевано знање расту обимом, а димензија истовремености не оставља могућност успоравања.

Данас се квалитетним и корисним⁶ умом сматра ум који има способност брзог процесирања више упоредних ствари, решавања проблема у паралели, не у секвенци,

хватања информација у лету и површног обухватања што већег информацијског базена. Брзина је подразумевана особина у толикој мери да се било каква спорост полако изједначава са менталном тупошћу. У таквом једном миљеу, све је теже привући и задржати пажњу других, што се осликава кроз све животне аспекте. Ако данас не добијемо нешто брзо, изгубимо жељу за тим, а ако није довољно шарено и на први поглед привлачно, то и не приметимо. Приватни живот постаје подређен пословним потребама, а све чешће се поима као живот који гута време и одвлачи од оног правог, пословног. Са друге стране, та брзина постоји док су информације једноставне, ако их не треба запамтити трајно, постоји све док је у питању мануелно, манипулативно обављање механичких послова. Проблем настаје код компликованих задатака који захтевају прецизност и неко дуже време обављања, на пример, васпитавање деце, при чему се примећује велика спорост чак и немогућности да се обави задатак услед нестрпљивости. Људи који су живот подредили брзини, реалан проток времена доживљавају као фрустрирајући, спор и ограничавајући.

Активности на пољу забаве, због притиска разновразних „времена за“, стреса услед свакодневних активности и жеље за контролом свега, парадоксално постају организоване као посао и тако им се и приступа. При томе, они који желе да искусе више различитих ствари, морају да, због нестрпљења и мањка слободног времена, ствари раде упоредо, у исто, а за ипак краће време. Производи на тржишту мењају се великом брзином, која је приметно узроковала пад квалитативности, прецизности и пажљивости. Удвостручавање целокупног

⁶ Иако се данас често изједначавају, не морају бити исто.

светског знања из свих области у све чешћим интервалима могло би у будућности да доведе до критичне тачке пуцања, где би појединац изгубио знање као такво и баратао информацијама, имајући запамћено само неопходно за манипулацију подацима.

Честа употреба интернета развија радну меморију науштрб дуготрајне (Жиропаћа 2006), што доводи до концентрисања разних врста информација, претпоставки и активности у још мањим временским јединицама.

Проблем преоптерећења информацијама веома је сложен и данас умногоме утиче на друштво у целини и мења начин његовог функционисања. Он се може дефинисати на различите начине, али је у светлу негативних последица, које нас у првом реду занимају, важан, пре свега, његов утицај на човека и на његов капацитет за обраду информација. Овај капацитет је важан за квалитетно доношење одлука које подразумева и ефикасност. Овде се проблем информационе преоптерећености мора довести у везу и са расположивим временом појединца за обављање неког посла, као и са захтевима који се пред њега постављају. Такође би требало обратити пажњу и на квалитет информација и њихову корисност (Erppler 2003). Ту се, из перспективе субјективног искуства, укључују и питања физичког и психичког здравља онога ко се информацијама служи, његове продуктивности и слободног времена, и многи други аспекти на које обиље информација утиче.

За разлику од класичног, традиционалног погледа на време и знање са структуром и следом догађаја, интернет ера доноси неорганизованост и насумичност фрагмената који су лишени дубљег значења и међусобне повезаности. То доноси колажно знање тамо где би требало да буде кумулативно, и краткоћу као принцип обавештавања тамо где би требало да буде информативност. Из данашње перспективе оправдано је развој технологије посматрати у оквиру дихотомије добро/лоше, корисно/некорисно јер се њен učinак не може предвидети, а видљиви део ефеката често доводи појединца у положај у коме је он истовремено вишеструко ограничен, али и на посебне начине слободан.

Као што то Мирослав Печујлић напомиње: „Суштинско обележје информационе технологије, већ од самих њених почетака, управо је њена двострукост, светла и тамна страна” (Печујлић 2002). Имајући ово на уму, требало би се подсетити и тезе Урлиха Бека (Бек 2001) о ризичном друштву и све већем порасту неизвесности када су у питању последице развоја науке и технологије.

Битан фактор који убрзава време је превелика количина информација. Она захтева све више времена за њихову обраду, што иде ка већем броју радних задатака које појединац треба да обави. Тако нам се стално чини да пре него што почнемо да обављамо свој главни задатак има још неколико ситних послова које би претходно требало обавити. И број тих „послића” свакодневно расте. Да бисмо стигли све да урадимо, попуњавамо међупросторе. Тако више ниједан тренутак у току дана не остаје празан. Док чекамо аутобус, читаћемо новине, док пијемо јутарњу кафу, одговараћемо на имејл, на тај начин све више ствари радимо у исто време. Услед преоптерећености послом и информацијама, продуктивност почиње да опада, иако је технологија ту да би је повећала.

Акцелерација времена се види и у брзини кретања пешака у великим светским градовима. Истраживачи British Councila утврдили су да се пешаци крећу у просеку 10% брже него пре 10 година (BBC 2007). По овом критеријуму, Сингапур је најбржи град на свету, јер се у њему брзина пешака повећала чак за 30%. Истраживачи су закључили да је то убрзање донекле проузроковано употребом технологије. Они кажу да су људи стално у контакту једни са другима, да одговарају на поруке и позиве што брже могу, и да их то води ка мишљењу да би све требало да се догоди сада. Убрзање неповољно утиче на здравље људи јер они који брзо живе вероватно брже и једу, мање се виђају са породицом и пријатељима, често су нервозни и тешко им пада мировање. Данас стално имамо страх да нешто важно не пропустимо, па непрестано крстаримо кроз огромну понуду информација у потрази за оним што је суштински битно.

6. Промена начина доживљаја времена под утицајем савремених технологија

Сталне промене дешавају се много брже него што је човек способан да им се прилагоди. Прилагођавање би требало да се одвија у склопу свакодневних активности, када се од појединца очекује да ефективно и ефикасно распореди своје време и избори се са информацијама тако што ће помоћу њих донети боље одлуке. Када су у питању последице које трпи друштво услед преоптерећености информацијама, оне се огледају у новим захтевима постављеним пред запосленог човека, у промени начина образовања и променама у култури. Друштво засновано на информационим технологијама захтева од појединца велику способност прилагођавања и спремност на перманентно образовање. Да би задржао посао, појединац мора бити у току са најновијим проналасцима, истраживањима, развојем техника и технологија. Човек себи не може да дозволи опуштање јер је провођење целог радног века на једном радном месту прошлост, као и време у коме је једном стечено образовање било довољно за трајно обављање посла. Перманентно образовање постиже се економском присилом јер ко стално учи не пропада, а вештине потребне друштву стално се мењају (Анђелић 2003, 2–3).

Неоспорно је да убрзање времена, затрпаност информацијама и стална комуникација утичу и на језик. Он се поједностављује и симболички мења. Сажетост поруке је један од главних захтева које постављају медији и јавност. Појављује се све више различитих курсева за брзо читање који би требало да допринесу ефективнијем учењу. Они се често свode на брзо скенирање текста у потрази за кључним речима, али овакав начин савладавања градива обесмишљава сам смисао сазнавања. Губи се целовит увид у мисао, а пажња се обраћа искључиво на чињенице. Промиче нам схватање тока мисли аутора и онога што

се налази између редова. Размишљамо све брже, а када те мисли писано изражавамо, скраћујемо их што је могуће више. Нестаје поштовање оног утиска споријег читања и размишљања које је потребно да би се ново знање повезало са већ постојећим, да би се осетила нека емоција или открило неко ново виђење. Данас се све више читају апстракти, резимеи текстова, такозване „сварене“ верзије књига и чланака (digests). Обимна, класична дела спознају се из туђих интерпретација и сажетака јер нема времена за њихово ишчитавање. Читање једног од највећих романа XX века, У потрази за изгубљеним временом Марсела Пруста, данашњим школарцима, са својих 3.200 страница, више делује као начин да се време поново изгуби. Заиста се долази до питања хоће ли се наше схватање појма опште културе променити и на који начин? Да ли ћемо ускоро очекивати да се велика дела све мање читају, а да се дела којих нема у дигитализованом облику потпуно забораве?⁷

Као што писмо екстернализује мисао, тако и сат екстернализује време. Једна од највећих последица презасићености информацијама јесте убрзање времена. Сада је битно осмoтрити информацијско преоптерећење из перспективе субјективног искуства. Овде су кључне последице које овај феномен оставља на појединца, а то су стрес, брига, ниска мотивација, анксиозност, страх. Убрзање времена се одражава у све присутнијем осећају да човек више нема довољно времена ни за шта, те се његов живот убрзава у покушају да постигне што више.

Време о коме говоримо није оно које се може мерити календаром и сатом. То је оно унутрашње време које се због функција друштва на силу синхронизовало и онда када то не одговара нашем природном часовнику.

7 Постоји илузија да се све знање света налази на интернету, али ми нисмо проучили ни чега све има у нашим локалним библиотекама. Материјалу који се не дигитализује и не стави на интернет прети заборав. Дигитализација књига је веома скуп подухват, па библиотека америчког Конгреса у скорој будућности може да дигитализује свега 10% садржаја. („Struggling to preserve collective memory in an online world“, Политика, додатак The New York Times, 19. март 2007, стр. 1.)

Технологија доводи до убрзања. Време о коме је реч више није наше унутрашње време, наш природан темпо, ритам потребан да бисмо добро функционисали. Реч је о перцепцији времена, о утиску да све брже пролази. А такав утисак се стиче на основу искуства јер утисак о недостатку времена утиче на наше активности, здравље и расположење. Природно је да човеку са старењем изгледа да и време брже пролази. И поред природних фактора који утичу на перцепцију времена остаје питање: да ли педесетогодишњак данас примећује веће убрзање времена него што је то уочавала педесетогодишња особа педесетих година XX века (Tien and Burnes 2000)? Ако се сложимо са тим да је одговор потврдан, то нам говори да до убрзања времена долази због фактора околине. Најупадљивији међу факторима који утичу на осећај за време је промена, заправо све већи број промена које се дешавају све чешће.

Футуролог Алвин Тофлер је, још пре три деценије, сачинио детаљну студију убрзаних промена и њиховог психолошког утицаја на човека. Он те промене назива „шочковима будућности“. Аутор их пореди са културолошким шочковима које појединац доживљава када се нађе на тлу непознате културе. Шок будућности Алвин Тофлер дефинише као сталан психички и физички стрес проузрокован преоптерећењем адаптивног система појединца и његових механизма за доношење одлука. Основни ефекти које убрзане промене и осећај брзог времена остављају на појединца јесу осећај збуњености, преоптерећености, изгубљености у информацијама које би требало искористити за доношење одлука. То узрокује анксиозност, тензију и страх због губљења контроле над ситуацијом. Стална брига, недостатак времена, гомилање обавеза и задатака доводе до незадовољства и осећаја недовољности. Стрес као једна од најраширенијих болести модерног друштва управо је резултат притисака које човеку намеће нови ритам живота. Тај ритам диктира технологија.

Јасно је да се убрзање креће ка оном степену

који човек не може да поднесе и потребно је пронаћи начин да се оно смањи. Ако бисмо дозволили себи спорији темпо да створимо богатију меморију, употребљивију за размислање, она би омогућила човеку, као и друштву у целини, да ефективније реагује на изненађења у својој околини. Меморија није само кумулативан процес. Испуњена различитим садржајима, дубља и боље интегрисана меморија даје софистицираније антиципативне могућности. Изгледа да ни психолошка структура човека, нити социјално окружење не могу адекватно да се носе са таквом брзином промена и новом количином информација. Ипак, ово су прилично апстрактни проблеми које је тешко обухватити. Зато је веома мало људи спознало да су сами себи изазвали анксиозност. Технологија преузима контролу над нашим временом, а да тога нисмо сасвим свесни. Она се увукла у све аспекте живота, толико да је не примећујемо док се нешто не поквари, а онда смо у паници. Да бисмо се изборили са тим проблемима, потребно је да се заштитимо, да поштујемо своје и туђе време, што се огледа у примени савремених концепата у библиотекарству, односно на укључивање у системе узајамне каталогизације и примену концепта Библиотека 2.0 у свим библиотекама. На тај начин ћемо показати да поштујемо време и потребе савременог корисника.

Ово се може учинити на више начина, али важно је пре свега направити приоритете, и у избору информација и у избору онога што желимо да постигнемо, као и да постигнуто самеримо са (не)задовољењем корисничких потреба. Директни критеријуми постигнућа тог (не)задовољења корисничких потреба су видљиви преко концепта Библиотека 2.0 на коме корисник може остављати и своје коментаре.

Сви избори искључују онолико колико и укључују, на појединцу је да створи сопствену стратегију за здрав суживот са технологијом, а на библиотекарима је да применом савремених концепата побољшају и задовоље корисничке потребе.

7. Промена временских оквира корисника библиотеке под утицајем савремених технологија

Утицај савремених технологија, пре свега интернета, и брз проток информација фрустрирајуће утиче на лични доживљај времена. Истакнуто је да је дигитално време краће од реалног, физичког времена. Без обзира на ову чињеницу, савремени човек жели да више убрза проток информација јер је особине интернета и начина функционисања дигиталног времена – тренутност и доступност – несвесно пресликао и на своја очекивања у вези са другим пољима деловања и живота уопште. Очекивања стављају нове захтеве и императиве пред библиотеке и библиотечку делатност.

Сами корисници библиотеке с почетка XXI века су веома различити, као и њихове потребе, захтеви и очекивања, од потреба корисника из 80-их, 90-их и ранијих година XX века – чак и ако је реч о истим особама. Коришћење интернета поред осталог утиче и на промену оквира „времена када се“ и „времена за“.

Данашњи корисници библиотечке грађе не разматрају део процеса који се односи на одлазак до библиотеке и проверу доступности потребних књига или часописа. Такву информацију могу добити код куће, путем интернета. Што се тиче наших библиотека, приступом систему узајамне каталогизације – COBISS⁸-у, односно BISIS-у (систему узајамне каталогизације библиотека на територији града Београда).

Ова могућност доводи до екстензије оквира „времена када се“. По званичним подацима

Њујоршке јавне библиотеке, током 2012. године било је 32 милиона онлајн посета наспрам 18 милиона регуларних (New York Public Library).

Такође, доступност овакве информације на интернету скраћује временски интервал који је потребан за добијање информације – односно скраћује период оквира „времена за“. Некада је за овакву информацију корисник морао отићи до најближе библиотеке и потрошити минимум пола сата, а сада је може добити за мање од једног минута.

Савремене технологије, пре свега база узајамних каталога доступна на интернету, сваком кориснику, поред утицаја на лични доживљај времена, пресликавајући карактеристике и брзину протока дигиталног времена на реално време, самим тим утиче и на промену доживљаја информације. Посматрајући информацију у основном значењу („новост“, „непознато“, „редундантно“), за савременог корисника информација „да ли нека књига/часопис постоји у фонду или не“, заправо и није информација јер је тај податак познат (преко COBISS-а или BISIS-а) пре доласка у библиотеку. Стога, запослени у библиотекама морају, осим вођења рачуна о физичкој обради фонда, бити и електронски писмени и оспособљени за рад са системима узајамне каталогизације. Поред узајамних каталогизација посебан сегмент представљају дигитална издања књига и публикација која су неминовност.

8. Приступ COBISS виртуелној библиотеци

Укључивање у систем узајамне каталогизације подразумева одговарајућу телекомуникациону и рачунарску опрему, додатну стручну оспособљеност и лиценцу за рад у систему за рачунарско и информационо повезивање библиотека у мрежу (COBISS), што обезбеђује матична библиотека.

Приступ COBISS-у ослобађа библиотеку

формалне и садржајне електронске обраде.

Да би се приступило COBISS виртуелној библиотеци, потребно је склопити уговор са Центром за узајамну каталогизацију (при Народној библиотеци Србије), који у сарадњи са добављачем и власником COBISS опреме – „ИЗУМ-ом“ (Институтом информацијских знаности у Марибору), који врши одговарајуће

инсталације, одржава систем, организује стручне курсеве, обезбеђује потребну стручну литературу итд.

COBISS је модел организације који се користи за здруживање библиотека у један униформно библиотечки информациони систем са заједничким каталогом. Библиотекар (сада као каталогизатор) приступа бази са RS радне станице, преко ssh приступа на радној станици. Приступање се врши преко IP адресе сервера, имена базе и преко корисничког имена и шифре, чиме се извршава узајамна каталогизација.

Корисници приступају каталожним базама преко RS радних станица и интернет сервиса. Претраживање се врши преко WEB OPAC-а, и омогућено је сваком кориснику који је повезан на интернет.

COBISS узајамном каталогизацијом се доприноси:

- редовном ажурирању знања из информационих технологија и последњих

достигнућа из свих области;

- бољем и бржем ширењу и размени информација између библиотека;
- коришћењу погодности иновација у академским комуникацијама;
- развијању нових услуга;
- модификовању радне средине, што стимулативно утиче и на запослене и на кориснике.

С обзиром на промене доживљаја „времена за“ и „времена када се“ и могућности добијања информација о библиотечком фонду преко система узајамних каталогизација, све је нужније преобликовање свих библиотека по моделу информационо-библиотечког центра. Поред јавних библиотека у нашој земљи неопходно је извршити примену овог модела и на библиотеке у школама, факултетима и научним установа и институтима, будући да већина њих није прикључена системима узајамне каталогизације.

9. Могућности и циљеви рада виртуелне научноистраживачке библиотеке по моделу информационо-библиотечког центра

Овај модел, поред услуга класичне библиотеке, реализацијом COBISS виртуелне библиотеке омогућава и посебан вид сарадње са другим библиотекама, факултетима и научноистраживачким центрима, као и са самим корисницима (истраживачи, сарадници и др.), чиме се поспешује и пружа истраживачка и едукациона подршка, што представља циљеве рада савремене библиотеке.

Само укључивање у COBISS систем истовремено омогућава увид у информације о фонду других библиотека, али и пружање информација о фонду одређене библиотеке корисницима који нису њени чланови већ потенцијални корисници, а овом доступношћу информације на интернету отвара се могућност за повећање њиховог броја. Поред тога, COBISS виртуелном библиотечком постиже се и:

- допринос развијању знања унутар академске заједнице;
- задовољење и испуњавање

информационих потреба сваког корисника библиотеке;

- прилагођавање и праћење сталних промена у информацијама и технологији;
- адекватан избор ресурса у складу са потребама;
- боље организовање и вршење дисеминације информација;
- могућност електронског приступа и претраживања жељених информација;
- лако коришћење и навигација;
- благовремено ажурирање знања и последњих достигнућа у свим научним областима;
- боље и брже ширење и размена информација;
- редовно обавештавање корисника о новим садржајима и пуном опсегу услуга библиотеке.

Преобликовање библиотека по моделу информационо-библиотечког центра,

условљено утицајем савремених технологија и интернета на библиотеке, како оне широке намене, тако и специјалне, а посебно на научноистраживачке библиотеке у институтима и прикључивање COBISS-у, вишеструко је значајно. У нашој земљи нису све научноистраживачке библиотеке прикључене систему узајамне каталогизације. Неки делови фонда ових библиотека су прикључени систему узајамне каталогизације преко базе Народне библиотеке Србије, али целокупни фондови ових библиотека нису. Поред тога што нису прикључене систему узајамне каталогизације, фонд неких библиотека у институтима у Србији није годинама сређиван и обрађиван, тако да је тешко изнети прецизније податке о његовим карактеристикама. Неизоставно се морају обрадити фондови ових библиотека и извршити прикључивање систему узајамне каталогизације. Неопходна је примена модела информационо-библиотечког центра и укључивање у системе узајамне каталогизације фондова научноистраживачких библиотека у Србији.

На испуњавање ових услова пословања утиче и актуелни тренутак (развој технологије, глобализација и аутоматизација), који својим императивима и променама у ширењу знања и информисања, пред библиотеке доноси и нове захтеве. Ти захтеви, у најширем смислу, подразумевају размену информација и ресурса на међународном нивоу. Испуњавање ових захтева модификује начин пословања класичне библиотеке, начин и брзину пружања услуга, што изискује оспособљено и специјализовано особље. Такође, због великог броја извора које нуде информационе мреже, појављује се проблем преоптерећења информацијама, а потреба проналажења

начина њиховог вредновања је све већи императив модерне научноистраживачке библиотеке.

Научноистраживачке библиотеке имају задатак да подрже научни и истраживачки рад у свим областима знања и да својим радом допринесу развоју научног истраживања. Такве библиотеке садрже специфичне фондове, покривају одређену област и пружају посебне услуге одређеним групама корисника. Стога, њихово прикључивање систему узајамне каталогизације значајно је и ради међународне сарадње са установама и институтима из других земаља, што поспешује развој научноистраживачке мисли и доприноси спровођењу међубиблиотечке сарадње и брзог протока информација између сродних институција, у циљу размене ресурса и примене нових технологија, при чему се побољшава и квалитет корисничких услуга.

Ни систем узајамне каталогизације у нашој земљи није у потпуности извршен, а развој савремених технологија, па самим тим и потребе корисника, пред библиотеке стављају нове захтеве. Мана система узајамних каталога, какав је и COBISS, јесте једносмерност – корисник може добити информацију да ли неки наслов постоји у фонду, што значи да се информација креће само у једном смеру – од библиотеке ка кориснику. На овај начин не може се сазнати ништа о потребама и сугестијама самих корисника, па самим тим ни о степену задовољења њихових потреба. Због мањкавости и сталне измене корисничких потреба, због могућности које им пружају савремене технологије, за библиотеке наступа нова етапа, симболично названа „други живот“ (Second Life).

10. Други живот библиотека

Second Life (SL) – „други живот“ библиотека се одвија у импресивном 3D окружењу, које се поред забаве користи и за образовне сврхе. Због великог интересовања за дигиталне услуге, све више библиотека омогућава виртуелне услуге овог типа.

До 2007. било је више од 40 библиотека на

Second Life-у, а њихов број се повећава из дана у дан. Многе од тих библиотека могу се пронаћи на виртуелном простору *Subray City*. Направљен је за библиотеке како би вршиле своје виртуелне услуге и приказивале своје ресурсе. Поред пружања библиотечких услуга, делови виртуелног простора пружају

могућност упознавања са иновацијама у модерном библиотекарству. Осим система узајамне каталогизације, концепт Библиотеке

2.0 још у већем степену задовољава потребе савременог корисника.

11. Веб 2.0 и Библиотека 2.0

Термин Веб 2.0 први пут је употребљен 2004. године и донео је промене у начину на који се може користити интернет. Веб 2.0 подразумева процес дељења и омогућавања отвореног приступа кроз кориснички дефинисан садржај као што су друштвене мреже, блогови и вики. То је нови тренд у рачунарској технологији који пружа корисницима могућност да учествују у креирању садржаја веба.

У почетку термин Веб 2.0 се користио за описивање трендова и пословних модела који су пребродили кризу на тржишту у сектору технологија 90-их година прошлог века. Компаније, услуге и технологије које су преживеле, тврдили су сви, имале су одређене заједничке карактеристике, биле су интерактивне, динамичне, али линија између стварања и потрошње садржаја у тим срединама била је мутна (корисници су креирали садржај у мери у којој су га сајтови конзумирали). Термин се сада широко користи и тумачи, али Веб 2.0, у суштини, није мрежа текстуалних објављивања већ мултисензорне комуникације. То је матрица сачињена од вербалних и сликовних дијалога, а не збирка монолога. У прошлости корисник није усмеравао и креирао веб као сада. Могућност креирања и интерактивност је посебно повољна за библиотеке, како за комуникацију са корисницима, тако и ради побољшања квалитета услуга, али и за поспешивање међубиблиотечке сарадње.

Веб 2.0 је усмерен на веб апликације које омогућавају интерактивност корисника, креирање и постављање садржаја који они сами генеришу. Наглашава се комуникација и повезивање преко интернета. Такође се може користити за нове електронске платформе као што је, нпр. за е-бизнис, придржавајући се онлајн правила ради успешног пословања. Ова правила се углавном односе на ефекат регулисања мрежа како би се задобио што већи број корисника.

С обзиром на то да су корисници Веб 2.0 апликација уједно и потенцијални или већ постојећи корисници библиотека, примена апликација у библиотекарству је од вишеструке користи. Свакако да конзумирање Веб 2.0 садржаја утиче и на помену потреба корисника библиотека која је оличена у пресликавању карактеристика Веба 2.0 – интерактивност, динамичност, могућност креирања садржаја и др.

Библиотеке данас све више користе технологију Веб 2.0. На тај начин оне држе корак са трендовима и приближавају се својим корисницима, остварујући комуникацију са њима и добијајући повратне резултате. На овај начин је настао и концепт „Библиотека 2.0“.

Термин „Библиотека 2.0“ сковао је Михаел Кејси на свом блогу *Library Crunch*, као директни пандан пословним 2.0 апликацијама и Вебу 2.0. Кејси је предложио да јавне библиотеке користе ову технологију, побољшавајући квалитет услуге својим корисницима. Конкретно, он је указао на потребу да библиотеке морају усвојити стратегију развоја уз непрестано праћење савремених технологија како би се задовољиле потребе корисника.

Библиотека 2.0 је свој деби имала на Конференцији библиотекара у октобру 2005, када је Мајкл Стивенс из Државне библиотеке из Сент Џозефа применио Веб 2.0 апликацију као идеју на сајту ове библиотеке.

Библиотека 2.0 је „лабаво“ дефинисан модел – модернизован облик библиотечке службе која представља прелаз ка библиотеци света – иновативан и по начину пружања услуга корисницима. Фокус је промењен и усмерен на учешће корисника у стварању садржаја и заједнице. То укључује онлајн услуге као што су коришћење ОРАС система и већи проток информација од корисника назад у библиотеку.

У „Библиотеци 2.0“ библиотечке услуге се стално ажурирају и ревалоризују како би најбоље служиле корисницима библиотеке. Поред тога, „Библиотека 2.0“ подстицањем

повратне информације и учешћем у креирању садржаја, покушава да ограничи корисника у погледу дизајна и имплементације библиотечких услуга.

Септембра 2006. године изашао је чланак у часопису *Library Journal* под насловом „Библиотеке 2.0: нова генерација библиотека“, који почиње изношењем предности „Библиотеке 2.0“ – ефикаснији начини пружања услуга у циљу побољшања њиховог квалитета, повећање броја корисника, а самим тим и постизање веће материјалне добити. Чланак је настављен тврдњом да се много расправљало о „Библиотеци 2.0“ која коренито мења сервис, услуге и побољшава интеракцију са корисницима. „Библиотеке 2.0“ редовно ажурирају податке у складу са променљивим потребама корисника библиотеке. Подстичући учешће корисника, добијају се повратне информације корисне за развој, одржавање и побољшање квалитета библиотечких услуга.

Активни корисник библиотеке је значајна компонента „Библиотеке 2.0“. С обзиром на то да информације и идеје теку у оба смера – од библиотеке до корисника и од корисника до библиотеке – поспешује се квалитет и ефикасност библиотечке услуге, а уједно се отвара могућност сталног развијања и побољшавања. У овом ланцу корисник је учесник, коаутор, градитељ и консултант, без обзира да ли је производ виртуелан или физички.

Кључни принцип „Библиотеке 2.0“ је – интернет прегледач + повезивање Веб 2.0 апликације = мултифункционалан ОПАС.

„Библиотека 2.0“ је нов начин пружања библиотечких услуга путем нових интернет технологија. Као и Веб 2.0, и „Библиотека 2.0“ укључује кориснике у процес модификовања каталога и дељења садржаја. Библиотекари су урадили преобликовање библиотечких каталога како би били кориснији и подеснији за претрагу, дајући могућност за самосталну организацију и интеракцију са информацијама, начинима који имају бесконачан потенцијал прилагођавања.

Нове врсте каталога су помак од „изолованих информационог силоса“ ка „међусобно повезаним рачунарским платформама“, које свакако иду у прилог побољшању

квалитета услуге и већем степену задовољења корисничких потреба. Са новим веб алатима информације могу бити пуштене у свим смеровима (од библиотека ка кориснику, од корисника ка библиотеци, између двеју или више библиотека, и од корисника до корисника).

„Библиотека 2.0“ је модел библиотека по коме се примена традиционалних библиотечких процеса дизајна, дељење нових информација и развој извора спроводи у блиској сарадњи библиотекара и читалаца, тј. корисника.

Стварање и развој концепта „Библиотека 2.0“ омогућило је да се у новим комуникационим технологијама користе интерактивне особине, што омогућава учешће широког круга корисника и присутност како у локалној, тако и у глобалној, масовној производњи културних садржаја.

„Библиотека 2.0“ такође подстиче библиотеке да мотивишу учешће корисника, изношењем мишљења о развоју и раду библиотека, одржавању и квалитету библиотечких услуга. Активни и овлашћени корисник библиотеке је важан део „Библиотеке 2.0“. На основу сталне и брзе размене информација и идеја која тече у више смерова, библиотечке услуге се континуирано развијају и унапређују.

„Библиотека 2.0“ је и даље концепт у настанку јер не постоји јасна сагласност око прецизне теоријске дефиниције. Концепт представља скуп библиотечких услуга пројектованих тако да испуне потребе корисника које су настале као директна или индиректна последица утицаја Веб 2.0 садржаја. Те последице се огледају у могућностима:

- примене техника и концепата развијених у оквиру Веб 2.0 на постојеће библиотечке услуге – омогућавање додавања тагова у електронском каталогу библиотеке;
- директном применом Веб 2.0 услуга ради пружања нових библиотечких услуга, као нпр. коришћење сервиса Flickr како би се корисницима омогућио приступ сликама из библиотечког фонда;
- експлоатације културних и социолошких феномена које изазива Веб 2.0 (коришћење друштвених мрежа као што су MySpace, Facebook, Twitter за промоцију разних аспеката библиотечких

услуга и пословања);

- прилагођавања постојећих услуга променама у окружењу које изазива Веб 2.0 (прилагођавање курсева о информационој писмености и појави Вики садржаја).

„Библиотека 2.0” осликава промене које библиотечке услуге чине видљивијим корисницима и другим библиотекама, као и промене у самом дефинисању тих услуга. Новине које доноси, поред начина на који библиотекари доживљавају услуге које пружају, односе се и на саму форму услуга. Форма која служи за пренос података постаје преовлађујуће мултимедијална.

„Библиотека 2.0” укључује услуге библиотеке које су доступне и ван зграда библиотека, што подразумева и измештање елемената библиотечког фонда у виртуелни простор, било да је реч о интернет презентацијама или електронским каталозима.

Презентација библиотечких услуга и садржаја фондова на одређеним местима на интернету где бораве корисници је први потез који библиотеке морају повући да привуку пажњу корисника. Наравно, ни то није једноставно будући да се мења и улога корисника, али и улога библиотекара. Библиотекар постаје онај који обезбеђује медијум, платформу и помоћ, а креирање

садржаја често се препушта корисницима, при чему улоге библиотекара и корисника нису јасно разграничене као у времену које је иза нас.

„Библиотека 2.0” представља и селекцију библиотечких услуга и садржаја за којима корисници заиста имају потребу и њихово измештање из библиотека у реалном свету у виртуелни. Промена улоге библиотекара захтева и виши степен информатичке писмености, што аутоматски подразумева и реорганизацију и обуку запослених. Постављање библиотечких ресурса на места на којима не бораве (потенцијални) корисници библиотеке је промашен потез. Извесна улагања у обучавање и оспособљавање оваквих кадрова у библиотекарству су дугорочно исплатива.

Креирање информација повезивањем одговарајућих података и корисника јесте пословни процес који карактерише пословање многих профитабилних делатности, па би у том смислу користио и библиотекарство, у најмању руку повећањем броја чланова. Овај процес пружа велике могућности за имплементацију друштвених иновација насталих у другим областима пословања. Како библиотекарство није профитабилна делатност, ове могућности још нису у великој мери искоришћене ни у најразвијенијим библиотечким системима.

12. Потенцијални негативни ефекти примене „Библиотеке 2.0“

Забринутост у вези са „Библиотеком 2.0” односи се на приступ технологији, приватност и безбедност података. С обзиром да концепт „Библиотека 2.0” није у потпуности развијен и заступљен, ова бојазан је помало преурањена, а о њеној оправданости/неоправданости може се прецизније говорити тек у будућности. „Библиотека 2.0” је постала извор расправа у блогосфери. Неки библиотекари блогери тврде да кључни принципи овог концепта нису нови већ да су део филозофије многих библиотечких реформатора из XIX века. Други се позивају на више конкретних примера шта библиотеке могу добити од „Библиотеке 2.0”. Волт Крафорд тврди да „Библиотека 2.0” обухвата комбинацију алата и ставова који

су одличне идеје, и самим тим не представља нову генерацију библиотека зато што на овај начин конципиране библиотеке неће служити свим корисницима, односно неће бити одговарајући извор свим корисницима који ће прикупљати све информације. С једне стране ово је тачно: ниједним, па ни овим концептом не могу се обухватити сви корисници, али ако се посматра кроз број (потенцијалних) корисника који су активни на вебу и који су већ постојећи или нови корисници библиотечких услуга, ова тврдња постаје бесмислена.

Заговорници „Библиотеке 2.0”, као што су Стивен Аврам, Мајкл Стивенс, Пол Милер и други, одговарали су на ове критике, тврдећи да појединачни делови и алати „Библиотеке

2.0“ нису потпуно нови, али ова услуга и циљеви идеје са новом Веб 2.0. технологијом уводе нову генерацију библиотечких услуга. То укључује коришћење онлајн друштвених мрежа у библиотекама. Задовољење потреба

корисника и могућност повећања броја корисника библиотеке су много важније од питања да ли је реч о потпуно новом концепту, или се у оквиру њега јављају и модели који су и раније коришћени у библиотекарству.

13. Исходишта и предности концепта „Библиотеке 2.0“

Мало помињана и експлоатисана предност овог концепта библиотеке је смер кретања и размене информација између библиотека из исте земље или из различитих земаља. Та сарадња би резултирала различитим пројектима, чија би корист била вишеструка – како у погледу међукултурне сарадње, тако и у промовисању делова фондова различитих библиотека. За овај степен надоградње концепта библиотеке потребно је много времена – пре свега да концепт „Библиотеке 2.0“ заживи и буде што заступљенији – па тек онда да се предузимају заједнички подухвати библиотека из региона и даље.

За сада, овакав вид сарадње библиотека се одвија преко различитих портала. Један од таквих је и *The European Library*, на коме са одређеним материјалом учествује и Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ из Београда на изложби: „Наука и машине – научни и технолошки развој од 1800. године“, чиме је делове свог фонда представила глобалном аудиторијуму.

Шира примена концепта „Библиотеке 2.0“ у будућности се види кроз примену овог модела на школске, високошколске и научноистраживачке библиотеке. Даг Џонсон објавио је занимљив видео-запис на Youtube-у у коме пореди улогу и стање у школским библиотекама у прошлости и у будућности. Исту могућност, поред већег степена заступљености научних радова на интернету саветовао је Мајкл Хабиб на свом предавању: „Од високошколске Библиотеке 2.0. ка истраживању 2.0: Преглед стања, шта смо до сада научили, могућности за развој“, одржаном 2009. године у Београду.

Концепт „Библиотеке 2.0“ у школским, високошколским библиотекама и научноистраживачким институцијама у Србији готово је апсолутно незаступљен.

Његова примена обезбедила би потенцијални униформни систем школских и високошколских библиотека, односно систем научноистраживачких библиотека из сродних области, који би као такав лакше и квалитетније комуницирао и сарађивао са библиотекама из других земаља. Самим тим побољшао би се квалитет услуге, а размена и доступност информација подигла на виши ниво, што би допринело и бољем и бржем развоју академске мисли.

Нажалост, могућности које пружа Веб 2.0 библиотеке у Србији слабо се користе. Изузетак представљају примери Библиотеке града Београда и Народне библиотеке Србије, али ни то нису концепти који су развијени. С обзиром на брзину развоја информационих технологија, примена и заступљеност овог концепта библиотеке је неминовност јер кореспондира са многим карактеристикама и потребама савременог корисника.

Концепт „Библиотека 2.0“ се поклапа и са променом доживљаја времена и временских оквира, и са измењеном концепцијом доживљаја саме информације и очекиваном брзином њеног протока. Ширењем концепта „Библиотеке 2.0“ унапређују се многи аспекти библиотекарства – од квалитета корисничких услуга до међубиблиотечких сарадњи на међународном нивоу, због чега би у будућности требало више искористити могућности овог концепта.

Учествовање корисника библиотеке у пројектовању и реализацији услуга доприноси побољшању квалитета услуга. Корисници библиотека би требало да буду у стању да осмисле и модификују библиотечке услуге које су им пружене у складу са сопственим потребама. Допринос корисника користиће и развијању нових модела библиотека, које ће у сваком тренутку бити спремне да имплементирају

њихове потребе и замене их новијим и бољим услугама и моделима.

Заговорници овог концепта очекују да ће

модел „Библиотека 2.0“ на крају заменити традиционалну, једносмерну понуду услуга коју су библиотеке користиле вековима.

Литература

Анђелић, Бранислав. 2003. Информационо друштво и Србија, е-волуција 1(1), <http://www.bos.rs/serpit/evolucija/index.htm> (приступљено 10.12.2010)

Barnett, Jo Ellen. 1998. *Time's Pendulum: The Quest to Capture Time—from Sundials to Atomic Clocks*, New York: Plenum.

BBC. 2007. What walking speeds say about us, *BBC News*, 2. мај 2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/6614637.stm (приступљено 10.7.2013).

Бек, Улрих. 2001. Ризично друштво, у сусрет новој модерни, Београд: Филип Вишњић.

Bourgoing, Jacqueline de. 2001. *The Calendar: Measuring Time*, New York: Thames & Hudson.

Castells, Manuel. 1996. *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.

Coates, Del. 2003. *Watches Tell More than Time*, New York: McGraw-Hill.

Cummings, Raymond King. 1922. *The Girl in the Golden Atom*, U of Nebraska Press.

Del Brutto. 1999. Relaciones virtuales o relaciones reales. A fines de siglo [Turn of century virtual or real relationships], <http://www.fices.unsl.edu.ar/~kairos/k04-d04.htm> (приступљено 10.8.2013)

Dowden, Bradley. Time. *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, <http://www.iep.utm.edu/time/> (приступљено 5.7.2013)

Eppler, Martin J. and Jeanne Mengis. 2003. A framework for information overload research in organizations, *CA Working Paper*, Lugano: University of Lugano, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=BE24068C23911673D9B68225DACD3B7C?doi=10.1.1.172.2724&rep=rep1&type=pdf> (приступљено 8.8.2013)

Eriksen, Thomas Hylland. 2001. *Tyranny of the Moment. Fast and Slow Time in the Information Age*, London: Pluto Press.

Gurvitch, G. 1964. *The Spectrum of Social Time*, Dordrecht, Holland: D. Reidel Publishing Company.

Hodges, Matt. 2008. Rethinking time's arrow: Bergson, Deleuze and the anthropology of time. *Sage* 8(4): 399–429.

Kant, Immanuel. 1922. *Immanuel Kant's Critique of Pure Reason*. In *Commemoration of the Centenary of its First Publication*. Translated into English by F. Max Mueller (2nd revised ed.), New York: Macmillan, http://files.libertyfund.org/files/1442/0330_Bk.pdf (приступљено 5.4.2013)

Keen, Andrew. 2007. *The Cult of the Amateur: How blogs, MySpace, YouTube, and the rest of today's user-generated media are destroying our economy, our culture, and our values*. New York: Crown Business.

Менаџер Делфин, 1999. Управљање информацијама, Менаџер Делфин 46(10), октобар 1999.

New York Public Library. *NYPL By the Numbers: 2012 Annual Report*, http://www.nypl.org/sites/default/files/nypl_annualreport_2012.pdf (приступљено 10.7.2013)

Печулић, Мирослав. 2002. Глобализација, два лика света, Београд: Гутенбергова галаксија.

Putnam, Robert. 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon & Schuster.

Tien, James M. and James P. Burnes. 2000. On the perceived speed of time over time, *Systems, Man, and Cybernetics, 2000 IEEE International Conference on*, vol.1: 583–587.

Watson, E. 1979. The St Albans Clock of Richard of Wallingford. *Antiquarian Horology* 4(11): 372–384.

Жиропађа, Љубомир, Љ. Психологија, Београд, Чигоја, 2006